

ELEONORA POSTEN

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENINGENS TIDNING

Nummer 2 Juni 2017 Årgång 25

Miljöminister Karolina Skog besöker Lovö prästgård

ORDFÖRANDENS SPALT

Lovö naturreservat är nog hembygdsföreningens viktigaste fråga. Vi värnar ju traditionellt om Lovös tidigare historia, men nuet kommer ju att bli historia i framtiden. Det är därför vi också måste engagera oss i det som händer nu. Ett reservat har starkt lagligt skydd mot exploatering, men hur ska reservatets skötselföreskrifter genomföras? Reservatet bildades i dialog med många intressenter och alla var positiva genom hela processen. Man kan tycka att det ger intressenterna åtminstone ett moraliskt ansvar för reservatets framtid. De borde bidra till att skötselföreskrifterna genomförs, åtminstone på längre sikt. Fastighetsverket borde ha en plan för hur skötselmålen ska nås. Men Fastighetsverkets grundsyn är att om man gör som man alltid har gjort, så blir det till det bästa för både Fastighetsverket och Lovö naturreservat. Det innebär exempelvis att man inte kommer att medverka till en omställning av jordbruket i ekologisk riktning. Och att arbeta för en nödvändig och stark ökning av antalet betande djur kommer inte Fastighetsverket att göra. Om man inte ändrar sin nuvarande policy.

Det är glädjande att miljöminister Karolina Skog besökte Prästgården och att naturreservatsfrågor handläggs på miljödepartementet. Hon är mycket intresserad av ekologisk odling och ekologiska mjölkgårdar. Även Arla vill utveckla Sveriges mjölkproduktion i ekologisk riktning. Jag är av naturen skeptisk till politiska löften, men miljöministern ger att ärligt och kraftfullt intryck.

Årsmötet gick jättebra. Synd att inte ännu fler kom till Klockargården. Mötesförhandlingarna var inte den främsta attraktionen. Det var Lovö kyrkokör och Leif Asp. Detta var det första försöket till samverkan mellan ideella organisationer på Lovö. Du som läser detta kanske har andra förslag på samverkan mellan hembygdsföreningen och andra organisationer. Kontakta mig!

Det här numret av EP innehåller reklam för flera aktiviteter under tidig höst. Nummer 3 av tidningen kommer ut i månadsskiftet augusti/september. Då har en del intressanta saker redan hänt. Vi vill inte att medlemmarna ska missa något de gärna vill vara med om. Vi ses!

ORO FÖR LOVÖ NATURRESERVAT

Hembygdsföreningen har en mycket positiv inställning till naturreservatet. Vi ser framför oss en landsbygd där gårdarna har breddat sin produktion. Det medför ett artrikare och mer öppet landskap, liknande det som börjar försvinna med den mer ensidiga jordbruksproduktionen. Lovö har bara en mjölkgård kvar, Prästgården, som även har får. På längre sikt måste fler gårdar ha betande djur. Särskilt mjölkgårdarna bidrar med fler ekosystemtjänster än gårdar med enbart växtproduktion tack vare sina betande djur, betesmarker och fleråriga blandvallar. En blygsam start vore att Prästgården får arrendera en del av Bergas odlade jord och betesmarker nu när arrendatorn Lars Carlsson 2017 går i pension. Det skulle möjliggöra fler betande djur som skulle kunna göra tjänst på andra gårdar än Prästgården. Vad säger Statens Fastighetsverk, som äger all odlad jord på Lovö utom Prästgården? Engagerar sig Fastighetsverket för naturreservatet? Man har anställt en reservatsförvaltare, Mats Larshagen, som har ett anslag på 10 miljoner att använda för reservatet under 5 år. Det är inte mycket pengar om man funderar över kostnaderna att förändra konventionell växtodling till ekologiskt jordbruk med blandad produktion. När vi fick veta att Fastighetsverket delat upp Bergas jord mellan Norrby och Edeby skrev Lovö hembygdsförening till Statens

Fastighetsverk och till Länsstyrelsen (som har beslutat att bilda reservatet och ska övervaka att reservatet sköts enligt skötselplanen) om vår oro för naturreservatets framtid.

VÅRT BREV SID 4–5

SVARSBREVET FRÅN SFV 6–7

SVARSBREVET FRÅN LST 8–9

Brevsvaren är inte de vi hoppades. Känner varken SFV eller LST något ansvar för att reservatets skötselplan följs? Svaren andas inte den minsta lilla början på förändringar i den riktningen.

Nu funderar vi på vad som kan göras. Har SFV någon plan för hur myndighetens odlingsbara mark ska skötas? Blev prästgården erbjuden att arrendera mark från Berga innan SFV erbjöd Norrby och Edeby att dela marken mellan sig?

Bertil Ottoson

Länsstyrelsen i Stockholms län
Landshövding Chris Heister
Box 22 067, 104 22 Stockholm

Statens Fastighetsverk
Tf Generaldirektör Marja-Leena Pilvesmaa
Box 22 63, 103 16 Stockholm

Angående Lovö naturreservat

Inom Lovö hembygdsförening är vi oroliga för naturreservatets framtid. Vi är mycket positiva till både utredningen och skötselföreskrifterna. Den vision som tonar fram är det omväxlande lantbruket med bördiga åkrar och djur som betar ängar och skogsmark. Sakta återskapas den artrika natur många innerst inne har som ideal. Denna utveckling förutsätter fler betande djur på Lovön.

Bakgrund och problem

- Lovö/Kärsö naturreservat etablerades 2015
- I skötselplanen framgår att bete är av högsta vikt för att utveckla naturreservatet
- Flera områden har röjts under vintern 2016 för att bete ska inledas 2017
- Rydströms köpte Lovö prästgård 2016 efter att ha utnyttjat sin hembuds rätt. SFV hade innan dess förhandlat med säljaren, Stockholms stift

Den enda gård som har betesdjur och vill skaffa fler djur och vill arbeta i skötselföreskrifternas anda är Prästgården. Men fler djur förutsätter mer mark för åker, foderodling och nya betesmarker. Anledningen är att Prästgården lyder under KRAV:s regelverk och näringen ska gå i kretslopp. Ökat antal djur innebär att mer gödsel tillverkas vilket i sin tur innebär att mer åkermark måste finnas för att sprida gödseln. SFV har åkermark på Lovön som skulle kunna arrenderas av Prästgården, men det vill inte SFV gå med på. Förklaringen känns krystad och verkar färgad av de tidigare händelserna.

Rydstöms har tidigare talat med Bergas Lars Karlsson om att använda Bergas marker när han i vår går i pension. Detta har inte Fastighetsverket tänkt sig. Vi har fått veta att Bergas marker skall delas mellan Norrby och Edeby. Ingen av dessa gårdar planerar för djurskötsel utöver att vara hästgårdar. Det är därför vi är oroliga. Naturreservatet är i fara.

Vi tolkar det som att personer inom SFV är stödda/arga över att Rydstöms använde sin lagstadgade hembuds rätt. Om det är fallet är det fullständigt oprofessionellt och måste upphöra omedelbart. Det är försåligt ur ett mänskligt perspektiv att statens tjänstemän kan bli upprörda när det inte går som man planerat. Det är dock inte acceptabelt att detta hindrar SFV att fullgöra sin uppgift att hävda naturreservatet med betet på ett lämpligt sätt för naturen, djuren och samhällsmedborgarna. SFVs alternativ är att använda sig av företag eller djurhållare långt ifrån Lovön. Detta blir säkert dyrare, sämre djurhållning, ökade transporter mm. Det kan heller inte vara meningen. Utvecklingen av reservatet måste huvudsakligen växa fram på Lovö.

Om den myndighet som är ansvarig för att driva utvecklingen enligt skötsel föreskrifterna motverkar denna utveckling måste vi reagera. Innan reservatets invigning den 14 maj måste Länsstyrelsen klargöra Fastighetsverkets roll.

Yrkanden

Hembygdsföreningen kräver:

- Statens tjänstemän ska omedelbart sluta motarbeta och istället börja samarbeta med Prästgårdens nya ägare.
- Bete i naturreservatet Lovö/Kärsö ska inledas redan i sommar

Hembygdsföreningen rekommenderar:

- I fortsättningen bör SFV ha ett mer praktiskt inställning till betet. Utgå från de djurhållare som ni ska använda er av och lyssna på deras råd.
- Starta ett långsiktigt samarbete med Prästgården, vars behov av mer åkermark måste vara högprioriterat

Avslutningsvis kan vi erbjuda oss att i någon form medverka vid lösningen av denna konflikt. Vårt övergripande mål är att Lovön genom skötsel föreskrifterna ska återfå sin äldre prägel av ett betat jordbrukslandskap.

Drottningholm den 31 mars 2017

Bertil Ottoson

Lovö Hembygdsförening

Ordförande

Alexander Lind af Hageby

Lovö hembygdsförening

Ansvarig för reservatsfrågor

Skrivelse om förvaltningen av Lovö naturreservat

Tack för ert brev angående bete på Lovön och om Lovö prästgård.

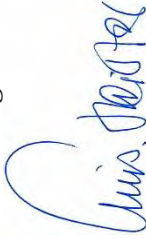
Länsstyrelsen välkomnar Lovö hembygdsförenings stora engagemang i förvaltningen av Lovö naturreservat. Vi förstår också att ni fäster stor vikt Prästgårdens verksamhet och vid den framtida betesdriften i reservatet. Betet har en avgörande betydelse både för kulturlandskapet och för att den biologiska mångfalden ska kunna bevaras.

När det gäller Lovö prästgård anser Länsstyrelsen att gårdens inriktning med mjölkproduktion har stor betydelse, inte bara för reservatet utan för stora delar av närområdet till Lovön. Eftersom Prästgården idag är den enda gård som har kvar kor på Lovön är den viktig för öns kulturlandskap, och det är angeläget att eftersträva att det finns kvar en djurhållning med olika djurslag på ön. Att gården dessutom har en utåtriktad verksamhet mot skolor med mera gör den än mer betydelsefull. Vi har förhoppningar om ett fortsatt gott samarbete med Lovö prästgård inom ramen för reservatets förvaltning.

Vi har från Länsstyrelsens sida varit i kontakt med Statens fastighetsverk i frågan om möjlighet till sidoarrende för Lovö prästgårds räkning. Slutligen ankommer det emellertid på Statens fastighetsverk att avgöra hur man ska upplåta den mark man förvaltar för statens räkning.

När det gäller bete på Kärson vet vi att Statens fastighetsverks reservatsförvaltare lagt mycket tid på att leta efter betesdjur. Länsstyrelsen erfar att förvaltaren glädjande nog nu har fått kontakt med en intresserad djurhållare. Stängsling och bete kan förhoppningsvis inledas redan till sommaren, och kompletterande röjningar ske i höst. Det kommer att ha stor betydelse både för hur mötet med reservatet upplevs när man kommer från Brommahållet och för att bibehålla och utveckla naturvärdena i Kärsons ekbackar.

Med vänlig hälsning

Chris Heister
Landshövding Stockholm

Postadress	Besöksadress	Telefon	E-post/webbplats
Länsstyrelsen Stockholm Box 22067 104 22 STOCKHOLM	Regeringsgatan 66	010-223 10 00 Fax 010-223 11 10	stockholm@lansstyrelsen.se www.lansstyrelsen.se/stockholm

HANDLÄGGARE, TELEFON
Ingrid Ljung, 010-478 78 16
EPOST
Ingrid.ljung@sfv.se

DATUM	Beteckning
2017-04-12	234-711/17
Ert datum	Er beteckning
2017-03-31	

Lovö hembygdsförening:
Bertil Ottosson
Alexander Lind af Hageby

Svar angående Lovö naturreservat

Tack för att ni i Lovö hembygdsförening delat era krav och rekommendationer med oss samt erbjudit er att medverka vid framtida samtal om Lovö naturreservat. Vi uppskattar även att ni framför er oro för naturreservatets framtid. Då har vi möjlighet att bemöta detta och bli extra uppmärksamma på era synpunkter.

Objektivitet och hållbarhet är otroligt viktiga frågor för oss på Statens fastighetsverk (SFV) som vi arbetar löpande med. Vi har gjort en samlad bedömning i fallet med markfördelningen på Lovö där vi vägt in olika alternativ och tagit det beslut som vi långsiktigt tror blir det bästa för Lovö naturreservat och SFV som helhet.

För att jordbruksegendomarna som SFV förvaltar ska fungera under lång tid är det viktigt att den mark vi förvaltar kommer de olika

arrendegårdarna till godo. Det är alltså i andra hand som vi vänder oss till lantbrukare som inte redan är gårdsarrendatorer hos SFV när det finns möjlighet att arrendera mark.

I fallet på Lovö har vi agerat på detta sätt. Om inte någon av SFV:s övriga gårdsarrendatorer hade varit intresserade av marken hade den kunnat arrenderas av t.ex. familjen Rydström på Lovö Prästgård. Att de utnyttjat sin hembuds rätt och köpt Lovö Prästgård har inte påverkat vår hantering vid utarrendering av mark eller vår önskan att samarbeta med dem. SFV har vid flera tillfällen haft dialog med delar av familjen Rydström just för att vi vill samarbeta med dem i fråga om bete i naturreservatet. Då SFV och Lovö Prästgård inte funnit någon fungerande lösning och övriga gårdsarrendatorer inte visat intresse, har SFV inte sett någon annan utväg än att även vända oss till djurhållare utanför Lovö för att få områdena hävdade.

SFV tar rollen som reservatets förvaltare på största allvar. Bete är en del i förvaltningen och ska hanteras så att den bästa totallösningen för reservatets framtid och SFV:s långsiktiga förvaltning uppnås. Det är SFV:s ambition att inleda bete på Kärsön 2017, men det är ett antal praktiska förutsättningar som måste vara uppfyllda, och därför är det i skrivande stund svårt att lova att bete kommer att hinna påbörjas.

Marija-Leena Pilvesmaa
Vikarierande generaldirektör

STATENS FASTIGHETSVERK
BESÖKSADRESS Järntorget 84, Stockholm POSTADRESS Box 2263, 103 16 Stockholm
TEL 08 696 70 00 FAX 08 696 70 01 EPOST sfv@sfv.se www.sfv.se

Kvällen inleddes med att brasan tändes. I år hade parkförvaltningen byggt upp brasan väldigt fint, lagom i storlek och med tändvänligt material på flera ställen. En osviklig tändmetod är tidningspapper i en platsäck och dieselolja. Pappret hällades ut på tre ställen och strax brann en fin eld som belyste ansiktena kring elden. Efter ett kort välkommental av mig om kvällens program presenterades kören av dess dirigent, Gocki Linge. Kören var ganska liten. Gocki döpte snabbt den till Lovö spon-tankör. Alla som ville sjunga var välkomna att ställa sig i kören. Man behövde inte kunna läsa noter. Vårsångerna är så välkända att alla kan sjunga dem utan noter. Det blev en verkligt fin kör med vacker och stark sång. En sopran hördes över andra. Efter några sånger hölls vårtalet av Lars Gundberg. Lars är medlem i styrelsen för Ekerö-Munsö hembygdsförening samt är styrelseledamot i Stockholms läns Hembygdsförbund. Talet var så lärt och bra att vi återger det i sin helhet:

»Valborgsmässoafton firas förutom hos oss i Sverige också i Finland, de baltiska

länderna, Tjeckien, Slovakien och Tyskland. Det känns fascinerande att veta att samtidigt som vi står här och försöker värma oss vid den sprakande brasan, så samlas människor i många länder för att fira ljusets och värmens seger över mörkret och kylan, halvvägs mellan midvinter och midsommar.

Ursprungligen under hednatiden firades här i Noden ett särskilt Segerblot i raden av årets andra offerhögtider. I brytningstiden mellan sommar och vinter har det alltid funnits föreställningar om att onda och magiska krafter varit i rörelse, som kunde jagas på flykt av ljus och värme. Det finns också uppgifter om att eldarna skulle hålla rovdjur borta från den tamboskap, som släpptes ut vid denna årstid. Med eldens hjälp skulle man också bränna det gamla för att ge plats för det nya.

Under Medeltiden började man i Tyskland att fira abbedissan Walburgis, död 799, som helgonförklarats den 1 maj och alltså kom att ge namn åt Valborgsmässan. Kulten kom främst att handla om skydd mot häxor och onda andar. Tyska köp-

foto: Fredrik Liljeström

män medförde traditionen till Sverige på 1700-talet och vid början av 1800-talet kom den att övertas av studenter i Uppsala och Lund, där firandet ju fortfarande är livligt och alltmer festbetonat. I andra svenska universitetsstäder har nya traditioner utvecklats och helgen är nu en ungdomens fest.

Många lokala föreningar över hela vårt land, inte minst inom hembygdsrörelsen, tänder brador, körer sjunger och lever för våren utbringas. Ett särskilt tack riktas till Lovö hembygdsförening för kvällens fina arrangemang och för otaliga aktiviteter under det gångna året.

Här i parken på Drottningholm tillhör det också traditionen att Carl XIV Gustaf, ett av dagens födelsedagsbarn, särskilt hedras. Ett fyrfaldigt leve för Hans Majestät – han leve....»

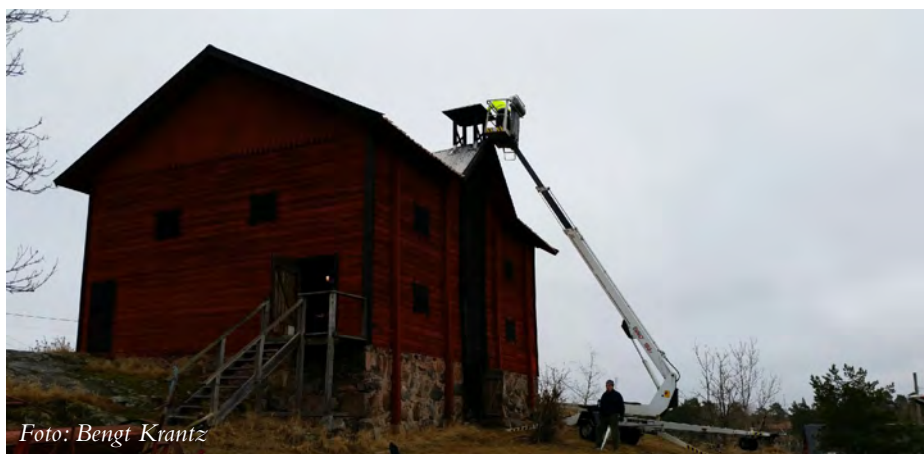
Kören sjöng flera vårsånger, fortsatt starkt och väl. Applåderna var varma och långa. Kanske började fyrverkeriet litet tidigt. Vår kassör, Staffan Lindholm, hade köpt en ganska stor låda som innehöll alla pjäser och genom ett hål vid lådans

nedre kant stack två stubintrådar ut, en i reserv. Staffans kände sig litet osäker inför denna premiär. Han ville inte riskera ett misslyckande vid själva tändningen. Bättre tidigt än aldrig, tänkte Staffan och tände litet tidigt. Aldrig tidigare har vårt fyrverkeri nått sådana höjder. Vi tre som samlade in pengar för att täcka firandets kostnader hade ett ganska lätt jobb. Flera joggade efter bössbäraren med 100-lappar. Det blev 4 500:–, swish oräknat. Den kreativa Staffan hade nämligen räknat med att en del inte har några pengar med sig. För dessa penninglösa hade han tryckt upp små lappar med hembygdsföreningens swishnummer. Några hade inte swishmöjlighet. För dem fanns på samma lapp även vårt PG-konto.

Jag hörde många positiva omdömen om årets Valborgsfirande. Jag tror alla var nöjda med kvällen utom några hundägare, som sågs springa iväg med sina skyddslingar i famnen när fyrverkeriet smälldes av. Vi kanske ska testa något annat nästa år?

Bertil Ottoson

EN TREVLIG LUFTAFFÄR

Under en storm lossnade en plåt på taket över Magasinets vällingklocka. Plåten hade vikt sig och kunde fläkas av och skada kringvandrande människor och djur. Jag kontaktade styrelsens byggnadsexpert, Bengt Krantz. Han har arbetat med byggnadsunderhåll i mer än 30 år och har säkert goda idéer. Det stämde. Bengt har samarbetat med Roserbergarna och känner Jan Smeds, en av grundarna/ägarna. Bara någon dag senare kom en kraftig ar-

betsbil med en skylift på släp. Efter en del trixande med bil och släp kunde skyliftens arbetskorg höjas mot det skadade vällingtornet. Det var snabbt provisoriskt lagat. En av Bengts drömmar är att höja sig över omgivningen och se ner på tillvarons vardag. Jan Smeds tyckte det var kul att åka upp en gång till med Bengt i korgen. Väl nere igen rapporterade Jan att den lösa plåten hade vikt sig så att en spricka uppstått. Han lovade att komma tillbaka ganska snart med en ny aluminiumplåt enligt en ritning han memorerat uppe i luften. En amatör som jag tycker moderna byggmaskiner är rena underverken. Som tur är hade jag ett ex av Eleonorapostens senaste nummer i bilen och vi ordnade en liten ceremoni där Jan Smeds tog emot gåvan och Bengt fotade.

Bertil Ottoson

VÅRTECKEN

Foto: Berit Lefvert

På promenad till Röda Korset loppis i Orangeriet på Drottningholm mötte Laila och Berit (båda 75 ++) en liten andfamilj som i full fart korsade Dragonvägen. En mamma och nio små ungar som dunbollar efter henne. Mamma and kvackade ungarerna pip, pip, pip. Alla sprang i full fart ner mot Ekerövägen där det kommer bilar i strid ström. Det här går inte - vi får inte stopp på andfamiljen, vi måste få stopp på bilarna. I första bilen satt en dam som såg änderna och stannade. Kön in mot staden stannade som ett under. De hade också sett änderna. Ingen bil kom tursamt nog i mittfilen. Alla kom över. Vi var nog gladast som lyckades få stopp på trafiken. Bilförarna vinkade åt de nervösa tanterna, när de åkte vidare.

Vi gick efter änderna för att fotografera med våra telefoner. På något sätt ville vi kunna se i fågelböcker var det var för liten familj som så manhaftigt gav sig ut i den

eljest så snabba trafiken. Vi pustade ut men kampen var inte över för andmamman. En hungrig kråka störtök mot mot ungarna. Andmamman flaxade med vingarna och jag sprang viftande fram med mina stavar för att skrämma kråkan. Fortfarande full fart mot »sjön« i parken kvackande med sina ungar som sprang så fort de kunde på sina små ben, tätt efter henne. Plötsligt var det tre kråkor som störtök mot de små, men de kom alla tio fram till sjön och hoppade i. Det kalla vattnet blev räddningen för dem alla.

Andmamman hade brunt huvud, gråspräcklig rygg och beige hals. Honorna är dåligt illustrerade i fågelböckerna men det är bara en Knipa som bygger bo så långt upp på land. I hastigheten tappade vi ett par glasögon, men de hittades i gräset vid vägen.

Glada gick vi till RK och berättade vår upplevelse för värdparet för dagen, Eva och Bertil Ottoson. Bertil ville genast att vi skulle berätta vår upplevelse med foton på nio små svartvitrandiga ungar med en mamma Knipa med brunt huvud. Dagen efter gick undertecknad ner till parken för att leta efter familjen Knipa. Jag gick sakta runt men inte förrän vid sista lilla ön fanns mamman med sex eller möjligen sju små ungar. Flera fiender finns även i vattnet. Sothönorna tar andras ungar ibland.

Berit Lefvert

MILJÖMINISTER KAROLINA SKOG BESÖKER LOVÖ PRÄSTGÅRD

Efterfrågan på ekologiska produkter ökar. De är något dyrare än det övriga sortimentet, men prisskillnaderna minskar. Konsumenterna börjar bli miljömedvetna, kanske en effekt av Parisavtalet och den allt livligare samhällsdebatten om miljö- och klimatproblemen. Arla vill satsa mer på ekologisk mjölkproduktion och har låtit göra en utredning genom Sveriges Tekniska Forskningsinstitut: Ekosystemtjänster på mjölkgårdar; förekomst, indikatorer och åtgärder.

När jag kommer till Prästgården finns redan en delegation från Arla med VD Patrik Hansson i spetsen. Vi presenterar oss för varandra, jag som redaktör för Lovö hembygdsförenings medlemstidning EleonoraPosten. Miljöminister Karolina Skog med sin pressekreterare kommer

några minuter senare. Elin Rydström börjar med att berätta om gården, litet historik, produktionen och om gårdens kor, får och höns. Djuren är inte de mest högavkastande. Man har alltid haft ett ideologiskt perspektiv, att gynna svenska lant-raser, ibland rödlistade. För att trivas med arbetet måste man göra bra saker. Prästgården vill utveckla produktionen, men det kräver mer mark för foderodling och beten. Jag överlämnar några ex av nr 1/17 av EP till pressekreteraren och kommer att referera till den i ett senare läge om så skulle behövas. Det gäller även nr 2/17.

Arlas Åsa Arnbratt är ansvarig för eko-frågor och medlemsutvecklingen. Arla vill att fler mjölkbönder ska övergå till ekologisk produktion. Därför satsar Arla en del på att få mjölkgårdar att lägga om till ekologisk mjölkproduktion. Det tar tid och kostar den enskilde bonden en del, både arbete och pengar. Arla vill underlätta omställningen. Anna-Karin Edman-Modin berättar att Arla satsar litet extra på ett 30-tal mjölkgårdar och ger som exempel att man utan kostnad förser gårdarna med fröer till växter som bin tycker om. Man ger råd om var och hur fröerna ska sås, i princip på småbiotoper som är svåra att bruka konventionellt samt i obrukade kantzoner, Arla har tagit fram en bikupa som ska användas av mjölkbönder på de gårdar som vill utveckla produktionen.

Vi vandrar iväg mot den sänka som tidigare varit insjö och dit det varje vår kommer vattensökande fågelarter. Vi stannar vid den bikupa Arla gett till prästgården. Pollinerande honungsbin är mycket nyttiga, men de kan inte pollinera alla växter och de kan drabbas av virus och kvalster. Därför måste jordbruket även gynna vilda pollinatörer. Små anföranden äger rum runt bikupan, viss diskussion och officiell överlämning av Arlas utredning till Carolina Skog. Diskussionen rörde sig bl. a. om jordbrukets ekosystemtjänster. Särskilt mjölkgårdar kan förstärka ekosystemtjänsterna genom naturbetesmarker, småbiotoper, vallodling, växtnäring, vattenreglering,

jordbearbetning, växtskydd och kulturarv. Dessutom talades om jordbrukens kolinlagring. Det innebär att koncentrationen av koldioxid i atmosfären minskar. Det dämpar växthuseffekten.

På vägen tillbaka till bilarna passar vi på att klappa några vänliga kor. Jag frågar Carolina Skog om naturreservaten finns på hennes departement. Ja, svarade hon och jag börjar genast tänka på vad en kraftfull miljöminister skulle kunna göra för Lovö naturreservat. Fastighetsverkets negativa hållning till Lovö naturreservat kanske kan påverkas.

Bertil Ottoson

ÅRETS LOVÖPERSON!

Vår uppmaning i förra numret av Eleonoraposten att nominera Årets Lovöperson har mötts av stort och positivt gensvar. Många förslag på namn har kommit till Hembygdsföreningen. Vi har valt att presentera två av de nominerade i detta nummer. Föreslå fler, särskilt kvinnor, som på det ena eller andra sättet har bidragit till att göra Lovö till en fantastisk ö. Vid nästa årsmöte (2018) sker valet. Skriv Ditt eller Dina förslag till Bertil Ottoson, Breidablick 2, 178 93 Drottningholm, eller ring Bertil på 08-7590326 eller mejla bertil.ottoson@mail.amnesty.se

NOMINERAD TILL ÅRETS LOVÖPERSON CATHI LAGERCRANTZ

»Vi på Kupan vill föreslå Cathi Lagercrantz. Vår motivering är hennes initiativ till Röda Korsets Kupanverksamhet där hon med en otrolig energi, uthållighet och entusiasm har skapat en knutpunkt för hela ön med omgivning. Dessutom en verksamhet som ger ett rikligt bidrag till behövande i hela världen.«

Foto: Claes Lindahl

Cathi Lagercrantz är en kvinna med olika strängar på sin lyra och spelar den med humor och skratt. Snart fyllda åttio är hon

fullt upptagen med att skriva böcker om en illuster släkt med rötter i 1700-talet från Tyskland och har redan publicerat ett par sådana och har en ny på gång. Hon har varit dynamisk ordförande för Röda Kors kretsen på Lovö. När E-posten träffar Cathi i hennes hem i Drottningholm plockar hon fram sitt flygcertifikat som hon tog i sin ungdom. Hon flög Piper Cherokee, ett litet enmotorigt plan. Varför? frågar jag. Jag ville upp och bort, skrattar hon. Men det var länge sedan. Nu är hon hemma på Lovö.

Vad är din relation till Lovö, Cathi?

Jag kom till Lovö år 2000 när min make Jakob fick arbete där som slottsfogde och vi har blivit kvar sedan dess. Jag engagerade mig ganska snart i det lokala Röda

Korset som kassör. Det var året när el Nino var i farten och det behövdes pengar till de drabbade. Jag och min man hade en del prylar från vårt tidigare hem som inte fick plats i vårt nya hem på Lovö. Jag fick tillstånd att ordna med auktion i ett av växthusen invid Kungsladugården till förmån för Röda Korset. Jag skickade brev till Lovöbor för att be om prylar som man inte behövde. Sedan for vi några stycken och hämtade upp dessa. Det var så det började. Jag fick idén att också ha försäljning och kaffeservering på lördagar och söndagar i växthuset. Det blev Kupanverksamheten. Vi var många som hjälpte till för att få det att fungera.

Vi i Röda Korset hjälpte också polisen att få ordning på Valborgsmässaöfirandet vid götiska tornet som för ett antal år sedan var mycket stökig. Det hade blivit en plats dit ungdomar kom och söp vid Valborg, också unga flickor i femton, sextonårsåldern. Vi satte upp ett tält på platsen där vi serverade frukt och bullar och hjälpte ungdomar som var för berusade. Polisen gjorde sitt och snart började det gå mer städat till. Idag är valborsfirandet rena idyllen.

Vad tycker du om och vad tycker du mindre om med Lovö?

Jag älskar allt med Lovö, naturen, slottet, parkerna ... Här bor också en mängd intressanta och trevliga personer. Det är klart att trafiken är störande och värre lär det bli. Men det onda har det goda med sig att bussförbindelserna till Bromma är utomordentliga.

Vad skulle du vilja se mer (eller mindre) av i hembygdsföreningen? Hur kan den bli bättre?

Jag är inte en särskilt aktiv hembygdare, men vad föreningen gör tycker jag är bra. Det är en viktig verksamhet.

Några tankar om vad som borde hända på Lovö för att göra ön bättre, roligare, vackrare?

Kan Lovö bli bättre? Ja om vi slapp så mycket genomfartstrafik. Och så vill jag verkligen inte att man lägger ner Pressbyrån vid slottet som det hotas med. Den betyder mycket också för besökarna till Drottningholms slott.

Din favoritplats på ön?

Den engelska parken med dammarna och all fågel. Så tycker jag om att gå vägen från Kanton till Evert Lundqvists ateljé och titta på huggormarna som brukar finnas i närheten av ateljén. Särskilt på våren när det blir varmt. Huggormar är spännande!

Röda Korsets verksamhet på Lovö med dess loppmarknad har nyligen flyttat från växthuset till bättre lokaler i Kungsladugården. Man håller öppet lördag och söndag 13–16. Där finns tusentals billiga prylar, ibland riktiga fynd och där serveras kaffe med nybakade bullar. På onsdagar håller man öppet 10–12 för att ta emot saker som folk vill skänka för att hjälpa behövande.

NOMINERAD TILL ÅRETS LOVÖPERSON

LEIF ASP

»Leif är kantor och körledare på ön. Han har under årtal entusiasmerat och utvecklat musik- och körlivet på ön. Under de sista femton åren har t.ex. kyrkokören gått från en schabbig landsortkör till att nu vara den bästa kören på Lovö, Ekerö, Munsö, Adelsö och Färingsö. Hans verksamhet har gett många människor stor glädje samt satt lilla Lovön på musikkartan.«

Foto: Claes Lindahl

E-posten träffar Leif när han i samband med Lovö Hembygdsförenings årsmöte har körövning med Lovö Kyrkas Kör i kyrkans församlingslokal, Klockargården. Leif har samma dag genomgått en ögonoperation, men det hindrar inte honom från att hålla den sedvanliga körövningen på onsdagkvällen. Kören samlas i en halvcirkel kring Leif vid pianot, ett dussintal män och kvinnor, unga och gamla, några

som har varit med i decennier, andra kortare tid. Denna kväll övar man sånger av Petterson-Berger. Trots att det är första gången man sjunger denna musik låter det snart mycket vackert. Glädjen som finns mellan kör och körledare är lika stark som musiken.

Vad är din relation till Lovö, Leif?

Jag blev fångad av atmosfären i Ekerö för många år sedan genom vänner som bodde på Munsö vid de gamla champinjonodlingarna. Jag tyckte om miljön och fick senare arbete i Munsö och Adelsö kyrkor och därefter vid Lovö kyrka 2001. Jag har aldrig bott på ön, men genom mitt arbete besöker jag Lovö tre, fyra dagar i veckan. Man bör tillägga att Leifs arbete förgyller Lovö genom musiken. Dessutom: Ekerö pastorat skänkte kungen en konsert med Lovö Kyrkas Kör, på kungens 70-års dag. Kungen skänkte i sin tur intäkterna, nära 40,000 kronor, till Lovö hembygdsförening som använder pengarna för att rusta upp sina gamla hus.

Vad tycker du om och vad tycker du mindre om med Lovö?

Jag älskar miljön på denna ö som är så-
dan lantlig idyll och kontrast till Stock-
holm där jag bor. Från min orgelläktare i
kyrkan ser jag ut över kor, hästar, får och
jordbruksmark. Jag kan inte tänka mig en
vackrare utsikt från en arbetsplats.

Som kyrkomusiker måste jag också fram-
hålla Anders Frostensson som var präst på
ön i många år. Han har ju skrivit fler psal-
mer i den svenska psalmboken än någon
annan. När jag spelar psalm 289, Guds kär-
lek är som stranden tänker jag på honom
när han satt vid klockstapeln och skrev
den.

Mitt arbete med kyrkokören är min stora
glädje, vad vi åstadkommer tillsammans.
Vad jag tycker särskilt mycket om med
Lovö är således människorna.

Vad jag inte tycker om delar jag väl med
i stort sett alla Lovöbor och Lovöälskare:
Förbifarten och vad den kommer ställa till
med. Jag är rädd att den kommer bli mer
av Infart Stockholm är förbifart. Kören
borde utveckla en protestsång mot Förbi-
farten, säger Claes.

*Vad skulle du vilja se mer (eller mindre) av i
hembygdsföreningen? Hur kan den bli bättre?*

Jag är imponerad av vad hembygdsfören-
ingen gör för gamla byggnader som man
äger och vårdar. Jag tycker också att kam-
pen mot vägprojekten genom ön är be-
undransvärd. Fornstigen är något mycket
värdefullt. Eleonoraposten som bland an-
nat beskriver gamla hus och miljöer på ön

är mycket läsvärd. Det är en aktiv förening
som gör ett fint arbete ideellt. Jag har inget
att tillägga om vad man kunde göra bättre.
Jo, kanske vi skulle kunna skapa protest-
sången mot Förbifarten tillsammans!

*Några tankar om vad som borde hända på Lovö
för att göra ön bättre, roligare, vackrare?*

Det viktigaste är väl att inte förstöra ön!

Vad är din favoritplats på ön?

Det är givetvis Lovö kyrka där jag till-
bringar så mycket tid, och promenaden
genom allén till kyrkan från busshållplat-
sen vid Ekerövägen. Jag måste lägga till
Klockargården där Lovö Kyrkas Kör trä-
nar. Och givetvis den vackra Drottning-
holms kyrka vid slottet. Med andra ord
mina arbetsplatser på Lovö.

BAKGRUNDINFORMATION OM LOVÖ NATURRESERVAT

BAKGRUNDINFORMATION OM LOVÖ NATURRESERVAT

Naturreservatet omfattar öarna Lovön, Kårsön och omkringliggande öar (bl a. Fågelön, Björnholmen, Skräddarholmen, Krankholmen, Granholmen, Tallholmen). Området är ett av de större reservaten i Stockholms län med en area av 32 kvadratkilometer. Reservatsförvaltare är Statens Fastighetsverk som också är största markägare med över 95% av marken. Förutom SFV har även Ekerö kommun, Länsstyrelsen i Stockholm, Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket och Trafikverket varit

inblandade i bildandet av reservatet.

I reservatet finns många naturtyper: odlingsmark, betesmarker, barrskog och ädellövskog. Eftersom naturreservatet består av öar och holmar är vattnet ständigt närvarande. Här finns många oexploaterade strandsträckor. Lovö naturreservat är också ett område med stort historiskt djup. I Lovö socken finns till exempel en bystruktur med gamla bebyggelselägen och ett stort antal fornminnen. Den historiska dimensionen kan besökare uppleva längs vandringsleden Fornstigen.

INVIGNINGEN AV LOVÖ NATURRESERVAT

Söndagen den 14:e maj skedde invigningen av Lovö naturreservat. Rent formellt har naturreservatet varit i drift sedan oktober 2015 då de sista överklagandena avslogs. Någon pampig invigning fick dock vänta på sig till denna vackra dag i maj.

Huvudansvarig för arrangemanget var Mats Larshagen på SFV som hade lagt ner mycket arbete på att göra en minnesvärd invigning. Och dagen blev sannerligen minnesvärd. Den inleddes med ett program för speciellt inbjudna (bl a hembygdsföreningens ordförande). De ca 60 gästerna fick en god och originell lunch, lagad av Ewa von Wovern. Kladdkakan med vispgrädde och bärinblandning var perfekt avslutning.

Därefter följde en kultur- och naturresa runt Lovö med buss. Första stopp vid gravfältet räa 27 ovanför Lunda Gård. Där talade Bo Petré medryckande om sina utgrävningar under mer än 30 år, från stenålder till sen vikingatid, bl. a. om hur han med hjälp av det växlande modet (kammars) kunde datera gravarna. Hans kunskaper är oändliga, men det finns fortfarande många oklarheter som måste undersökas ytterligare. Vilken funktion hade exempelvis skålgropstenarna? Och vad betydde det runda svarta avtrycket med 60 cm diameter? Här har stått en enorm pelare ingen vet något om. I bussfärden mot Lovö kyr-

ka och Rörby berättade historikern Sigge Rahmqvist bl. a. om hur vi kan upptäcka det osynliga kulturlandskapet. Ylva Othzén berättade om bakgrunden till att Lovö blev naturreservat.

Tillbaka i Rörby skedde en scenväxling. Vi gick in i ett gammalt kulturellt odlingslandskap och Mats stannade vid foten av en uppenbarligen död ek. Han talade kunigt och med en del humor om kulturlandskapets olika biotoper och frågade oss »Finns det liv i denna ek?» Några gissade att eken var död och att inget liv fanns. Andra hade motsatt uppfattning. Men även i en död ek finns mycket liv. Mats gissade på över 1000 arter från bakterier till stora skalbaggar och fjärilar. Alla hämtar näring och skydd från den döda eken. Bo Nylén antog en utmaning och stack in armen för att leta efter liv i en av den döda ekens håligheter. Där låg, väldigt lägligt, en planterad plastask som innehöll arter som lever på olika nivåer i död ek från rot till

topp: Taggbock, Skeppsvarvsfluga, Läderbagge, Kardinalfärgad rödbeck, Bålgeting, Ädelguldbagge, Ekordensfly och Eksnabbvinge. Någon reagerade inför bålgetingen, men Mats berättade att den lever på att äta andra getingar.

Kortvandringen runt Rörby fortsatte till en liten höjd där Ylva Othzén berättade om hur naturreservatet utretts och beslutats. En utställning om reservatsbildandet visades på övre plan i Hogsta Magasin ca 300 m från Rörby. Vi gick nu den del av Fornstigen som leder ner mot Rörby där invigningen skulle äga rum. Till detta

var hela allmänheten inbjuden och uppskattningsvis 2-300 människor hade passat på att besöka arrangemanget. På scenen spelades folkmusik innan talen inleddes. Först på scen var SFVs vikarierande generaldirektör Birgitta Böhlin (ordinarie generaldirektören blev ju avsatt för några månader sedan). Hon talade om SFVs roll i reservatet som reservatsförvaltare. Hon tipsade även om att den nya vandringsleden runt Lovön nu var färdig. Det kan vara en ny upplevelse även för oss som känner Lovön väl. Sedan kom kommunalrådet Adam Reutersköld fram på scen och berättade hur glad han var att reservatet låg i hans kommun. Han verkade märkbart påverkad av den tidigare rundvandring han varit på med alla kultur och naturspår som finns på Lovö. Detta är något att tänka på att även våra kommuninvånare på Ekerö och Färingsö har diffusa uppfattningar om Lovöns värde. För många av dem är vi bara en genomfartsö in till Brommaplan.

Därefter kom huvudtalet av landshövding

Chris Heister där hon betonade att de som brukar jorden är reservatets viktigaste personer och att deras arbete måste uppskattas mer än vi vanligen gör. Kulturlandskapet kan bara utvecklas genom deras arbete. Särskilt viktiga är mjölgårdar som bidrar med ekosystemtjänster. Hon avslutade med att täcka av ett skynke på en av de informationsskyltar som står runt reservatet. Därmed var Lovö naturreservat officiellt invigt!

Därefter följde 2 timmars program för allmänheten. Det fanns mycket att välja på och hembygdsföreningen hade varit engagerad i många av dem. Mycket var inriktad på barn, bl a fanns det möjlighet till 5-kamp, barntipspromenad, ponnyridning. Annelie Johansson erbjöd barnen att åka en kort rundtur i hennes tidiga 1900-tals vagn. Annelie var själv upklädd i tidstypiska kläder. (Bild Annelie)

För de lite äldre fanns möjlighet till rundvandring till Ralph Erskines Låda med ciceronerna Ulrika Wesslau och Stina

Odlinder-Haubo. Ewa von Wovern hade hela sitt kök öppet och erbjöd på allt från kryddiga korvar till fantastiska bakverk.

En rätt avancerad tipspromenad ledde deltagarna från Rörby till Hogsta. Kan ni svaret på denna fråga?

Vad hette Mälaröarnas främste runristare som bl a är upphovsman till flera runstenar på Lovön

1. Balle
- X. Ärnfast
2. Visäte

Om man väl klarat dessa kluriga frågor så var man framme vid Hogsta. Magasinet var öppet med den nya utställningen med naturreservatets bildande. Hembygdsföreningens museigrupp har arbetat med utställningen just för detta tillfälle. I Smedjan stod Anders Flogård och visade hur man smidde spikar förr i tiden. I Bagarstugan stod Eva Ottoson och visade den renoverade bakugnen och hur vi försöker göra bagarstugan lik en bostad för ca 100 år sedan.

Summa summarum var det en mycket trevlig och värdig invigning av Lovö naturreservat. Mälaröarnas främst runristare var förstås Ärnfast men det visste ni ju alla redan.

Bertil Ottosson och Alexander Lind af Hageby

OM KRÄFTORNA I MÄLAREN

Foto: Magnus Furst

Mälaren har aldrig varit någon bra kräftsjö, men det beror inte på att det är något fel på själva sjön. Före mitten eller slutet av 1800-talet var de flesta svenska sjöarna antingen helt utan kräftor eller så hade de bara glesa bestånd. Orsaken var att det fanns mycket gott om ål och den är i särklass kräftans värsta fiende. Kräftorna fanns bara i strömmande vatten där ålen inte kunde komma åt dem. Därför kallas kräftan för flodkräfta och Linné gav arten det latinska namnet *Astacus fluviatilis* eller *Potamobius fluviatilis* där *fluviatilis* och *potamobius* syftade på att den levde i strömmande vatten.

Ålen vandrar ut från sjöarna när den är fullvuxen och simmar till Sargassohavet där

den leker. Ålynglet vandrar sedan tillbaka upp i åar och älvar som mynnar längs våra långa kuster. Tidigare fanns det få hinder för ålynglet att vandra långt upp i vattendragen, men från 1800-talet började man bygga dammar för kvarnar, sågverk mm och senare kraftverk och då stoppades ålens framfart mer eller mindre. Först därefter utvecklades och spreds de rika kräftbestånd som vi hört talas om och som fanns runt om i landet. Numera vet vi alltså att flodkräftorna i princip lever lika bra i sjöar som rinnande vatten och nu har den fått sitt slutgiltiga namn *Astacus astacus*.

Omkring förra sekelskiftet var tillgången på kräftor som rikast i Sverige. Bönder som bodde vid en kräftsjö kunde lätt få en extra förtjänst på att fiska dem. De var lätta att transportera och de levererades till vårdshus och hotell eller till folk i städerna. Man kunde också konservera stjärtarna som sedan blev en delikatess på smörgåsbord runt om i landet, även utanför fiskesäsongen. I mitten av 1800-talet blev det högsta mode att äta kräftor även i andra delar av Europa. Massor av kräftor importerades till Paris och efterfrågan gjorde att man fick söka sig långt in i Ryssland för att mätta efterfrågan. Från Sverige exporterades ca 150 ton kräftor till Paris för drygt hundra år sedan!! I Mälaren lönade det sig inte att fiska kräftor eftersom inget hindrade ålens framfart, men Hjälmaren som ligger uppströms utvecklades till en av landets förnämsta kräftsjöar genom att nya slussar blev ett svårt

Okänd fotograf

hinder för ålynglet.

Finland var även ett bra kräftland och det exporterades en del till Sverige. 1907 förde man med sig sådana kräftor ombord på en av ångbåtarna som gick i trafik från Stockholm in i Mälaren. Man upptäckte att kräftorna dog varför man kastade dem i sjön. Ingen visste att orsaken var att de fått kräftpest och att de hade smittats i sitt hemland. Nu spred sig pesten bland sjöns fåtaliga kräftor och vidare in i Hjälmaren och sedan under åren allt vidare omkring i landet. De bästa bestånden drabbades i första hand och så småningom återstod mest glesa bestånd där pesten hade svårare att sprida sig. Efter kriget hade mer än nittio procent av sjöarna drabbats. Man försökte få tillbaka ett kräftfiske i många av dem ge-

nom inplanteringar av friska kräftor, men det lyckades bara i några mycket speciella fall. Det gjordes verkligt stora och upprepade försök men förgäves. Hela Europa hade drabbats med början i Italien 1860. Senare drog man slutsatsen att smittade kräftor hade funnits i barlastvatten från båtar som kom från Amerika. När tankarna tömdes följde kräftorna med och spred smittan till sina italienska släktingar.

Först 29 år efter det första utbrottet av pest i Sverige lyckades en forskare med anknytning till Sötvattenslaboratoriet beskriva att smittan berodde på en vattensvamp och att den var knuten till just kräftor. Genom provfisker kunde man långt senare, på 1980-talet, förklara den sannolika orsaken till de många misslyckade

restaureringsförsöken. Man konstaterade att några få exemplar vanligtvis överlevde pestutbrotten genom att på något sätt undgå att smittas. Flodkräftorna saknar helt immunitet men kan överleva flera månader innan de dör om de bara fått en svag smitta genom få svampsporer. De få överlevande kunde smittas på så vis och hålla liv i pesten genom att »långsamt« smitta varandra. Det kunde förklara varför pesten förr eller senare kom tillbaka efter en ny inplantering av friska kräftor.

Situationen var förtvivlad och en typisk svensk tradition där kräftan var den viktiga förutsättningen höll på att bli omöjlig att hålla vid liv. Forskarna på Sötvattenslaboratoriet fick ständigt påtryckningar och förfrågningar från politiker, fiskeritjänstemän och allmänhet om man inte kunde göra något åt saken.

Professor Gunnar Svärdson som var föreståndare på Sötvattenslaboratoriet hade lagt märke till att en kräftart från Amerika som hade etablerat sig i bl.a. Tyskland hade överlevt när flodkräftorna i samma vatten dukat under av pesten. Utan tvekan var den amerikanska arten immun mot kräftpest. Det var välkänt att vissa djur eller växtarter på en kontinent genom evolutionen kunde utveckla en resistens mot vissa parasiter eller sjukdomar men att en sådan resistens saknades hos närstående arter på en annan kontinent. Därför kunde det vara vanskligt att flytta djur eller växter mellan kontinenter. I Amerika fanns det omkring 300 olika kräftarter och Svärdson tänkte sig att alla dessa kunde vara mer eller mindre resistenta mot kräftpesten.

Gunnar Svärdson deltog i ett forskarmöte i USA 1958 och i samband med det träffade han den svenske konsuln i San Francisco som kände till en kräfta som var lik vår flodkräfta. Svärdson fick möjlighet att både fiska och äta sådana kräftor och blev entusiastisk över både utseende och smak även om bristen på dill var ett aber. Det slutade med att han 1960 i ett begränsat försök kunde plantera in den här arten i Sverige i en liten sjö med avlopp direkt till Östersjön. Svärdson gav den det svenska namnet signalkräfta efter de ljusa fläckarna på klorna som syntes så tydligt när den bevakade öppningen till sitt gömsle i vattnet. Jag glömmer inte den dagen i augusti 1961 då en kollega återkom till laboratoriet efter en undersökning av tillståndet hos de första signalkräftorna. Han rapporterade att han hittat flera yngel och några av deras föräldrar vilket betydde att de både hade överlevt vintern och förökat sig.

Signalkräftan visade sig vara mycket lik vår egen kräfta både ekologiskt och kulinariskt. På laboratoriet gjordes ett försök där man jämförde smaken mellan de två arterna. Kräftorna hade fiskats i en sjö där båda fanns samtidigt vilket var mycket ovanligt. De hade kokats på samma sätt. Det gick inte att skilja på smaken mellan respektive art om man jämförde klor och stjärtar.

Det konstaterades att signalkräftan var starkt resistent mot kräftpest och hade alla de egenskaper som man kunde förvänta sig av en värdig efterträdare till flodkräftan. Efter det startades en större import från USA och en inhemsk produktion av yngel. En risk som Svärdson kom underfund med

efter några år var att signalkräftan kunde vara bärare av pest samtidigt som den var resistent. Det innebar att man till varje pris borde undvika att den spreds till vatten som fortfarande hyste flodkräftor.

Efter att den nya arten nu funnits i landet i 57 år kan vi nu konstatera att den med få undantag har blivit en succé både ekonomiskt, ekologiskt, och rekreationsmässigt. Tyvärr har man även planterat ut den i vatten där flodkräftor funnits kvar. I samband med detta sprids ibland det felaktiga påståendet att det är just signalkräftan som är orsaken till alla pestutbrott i landet. I en del sjöar har bestånden varierat mellan år med bättre eller sämre avkastning. Ibland kan det förklaras med att den bl.a. är mera känslig än flodkräftan för skillnader i temperatur vissa år. Många gånger har man planterat in dem i sjöar som egentligen inte alls är lämpade för kräftor. Den kan även förlora sin resistens mot pesten om den utsätts för stress, t.ex. stark kyla i kombination med kraftig vågrörelse eller om den samtidigt smittas av någon annan sjukdom – åtminstone vid akvarieförsök. Det förekommer även ett generellt motstånd mot signalkräftan i vissa kretsar och man gör där allt för att tala om vilket fatalt misstag det var att introducera den. Man har till och med diskuterat hur man bäst skulle kunna utrota den.

Bortsett från en del mindre bakslag kan man konstatera att signalkräftan har återupprättat vår tradition att kalasa på våra egna svenska kräftor. Hade vi inte haft den hade vi varit hänvisade till import av mindre värddiga arter. Någon bot mot kräftpes-

ten har tyvärr inte hittats ännu.

För att återknyta till Mälaren har invandringen av ål till våra kuster nu minskat med omkring 95 procent. Det har inneburit att förutsättningen att få ett bra bestånd av signalkräftor borde vara idealiska i vår sjö. Laboratoriet organiserade utsättningar av signalkräftor under 1980-talet på ett tjugotal platser i sjön och utvecklingen gick mycket bra. Avkastningen ökade stadigt år efter år. För vissa yrkesfiskare blev det en ny och välkommen extra förtjänst. Sedan beslutade dåvarande Fiskeriverket att importerat ålyngel skulle sättas ut dels för yrkesfiskets skull, dels för att förstärka ålpopulationen som minskat starkt i hela Europa. Följden blev att kräftfångsterna minskade igen efter några år och nu lönar det sig inte längre att fiska. Det finns några få undantag och det är i vissa delar av sjön som ligger långt bort från platserna där ålynglet satts ut. Med tanke på att kräftorna skulle kunna få stor betydelse både för yrkes- och fritidsfisket i Mälaren och för sjöns ekosystem är det synd att myndigheterna inte gynnar ett bra kräftfiske genom att upphöra med utsättningen av ålyngel. Kräftorna håller bl. a. efter de rotade växterna och begränsar därför igenväxning på grundare vatten.

Magnus Furst är fil.dr. i zoologi och var laborator vid Sötvattenslaboratoriet före pensioneringen. Där deltog han bl. a. i kräftforskningen och uppföljningen av introduktionen av signalkräftan. Han har även skrivit boken »Våra älskade kräftor«.

EDEBY GÅRD

Dörren står på glänt när jag närmar mig Eric Hammarströms hus. Tillsammans med sambon Monica Sparre och Golden Retrievern Ludde som är klippt och har svans som ett lejon, går vi för att titta på gårdens ekonomibyggnader och den omfattande utrustningen. Edeby odlar spannmål på åkrarnas 157 ha inkl de 20 ha man övertagit från Berga. Edeby är också hästgård med 31 hästplatser. Monica sköter en del av hästarna. Det nybyggda ridhuset imponerar med en öppen yta på 60*20 m. Monica är dressyrryttare och har den tidigare världsstjärnan Louise Nathhorst som tränare. Jag hajar till när en av traktorererna heter Lamborghini, men Eric tycker jag ska fotografera dem framför en större traktor. Den har GPS-utrustning, men inte så avancerad som Norrbys supertraktor.

Familjen Trapp kom till Edeby 1924. Märtha Trapp föddes på Edeby och Evald Hammarström kom dit från Troxhammar på Färingsö 1954. Ebba, Erics syster, föddes 1961 och Eric 1963. Eric har två barn, Adam född 1995 och Johanna född 1997. Monica har sonen Sixten, född 2005, med sig till Edeby 2009. Adam arbetar på gården sen i början av året vilket Eric tycker är mycket trevligt. Eric tycker att barnen ska utbilda sig för att få valmöjligheter på arbetsmarknaden. Evald är 84 år och kör fortfarande skördetröskan. Han läser mycket och kommer med nya idéer och förslag. Märtha sköter en del administration.

Hästdelen medför en säker inkomst till gården medan inkomsterna från spannmålsodlingen är något mer osäkra. Inte

bara vädret utan också priserna varierar. Många parametrar påverkar spannmålsodlingens inkomster. Mest säkert är höstvetet. Rotsystemet hinner utvecklas så att torka under våren inte blir lika påtaglig. Edeby har höstvetet på 95 ha, malkorn på 60 ha och havre på ca 5 ha. För att jämna ut riskerna med spannmålsförsäljningen säljer Eric en del av skörden redan innan den är sådd, en del betalas vid leverans, dvs. vid de världsmarknadspris som råder för tillfället. Havren är mest till gårdens hästar, men man säljer också till andra i gårdsbutiken. Där köpte jag halm och havre när vi under 15 år hade höns. Betalningen läggs i en gammal skolbank. Nu vill folk bli av med sina kronor så penningfacken svämmar över. Sedlar skjuts in genom en springa i ett kassaskrin. Det känns bra att förtroendet är så stort att man fortfarande kan handla så. Men alla betalar inte säger Eric.

Den konventionella spannmålsodlingen är inte beroende av den 7-åriga växtföljd som rådde förr. Små ytor ligger i träda, baljväxter odlas inte och man byter inte sädeslag lika ofta som tidigare. Träda på större ytor har man inte råd med. Konstgödsling har kommit att ersätta stallgödsel. Ibland odlas raps, som bina är väldigt förtjusta i. Sverige har för få bin.

När vi talar om naturreservatet har Eric en genomtänkt uppfattning. Natur-

reservatet skulle ha genomförts långt tidigare. Då hade man sluppit både Förbifart Stockholm och hoten mot världsarvet Drottningholm. De 10 miljonerna som ska användas under 5 år är alldeles för litet. Fastighetsverket borde ta ett mycket större eget ansvar för naturreservatet. Man kan inte belasta bönderna med det arbete som

är nödvändigt för att leva upp till reservatets skötselföreskrifter.

Edeby avvecklade mjölkkena 1969. Eric hade sedan köttdjur under många år, men ekonomin med köttdjur var dålig. Djuren måste skötas om och ses till varje dag. Och gårdsslakt är komplicerad med omfattande bestämmelser. Hästar släpps på bete i natura 2000-området Edeby ekhage. Men hästarna bör kompletteras med klövdjur. Kor, får eller getter, som är effektiva mot sly. Men djurhållning är personalkrävande och dyr. Några djur utöver hästarna finns inte i Erics planering.

Bertil Ottoson

TORPET NYTORP – En skärva svensk historia

Det finns mycket skrivet om slott och herrgårdar liksom om de parker och trädgårdar som hörde till. Prakten, rikedom och hantverket har skildrats många gånger och detta har blivit exponent för rikedom och lyx.

Men det var inte där som välståndet skapades. Fram till industrialismen var det jordbruket som var basen för välståndet. Ytterst var det alltså bönder, bondmoror, pigor, drängar, inhysehjon, torpare och backstugusittare som höll jordbruket igång och utgjorde den praktiska basen.

Denna typ av vardagshistoria skrivs ofta av hembygdsföreningar och amatörhistoriker, och inte minst av agrarhistorikerna i den akademiska världen. Torpets historia har ofta berättats utifrån det lokala och privata, trots dess stora betydelse för folkförsörjningen. Intresset för enkelt folks historia har kommit i skymundan för intresset för kyrkor, slott, herrgårdar och andra påkostade projekt.

Torpet Nytorp är beläget bara några kilometer från Drottningholms slott, men först nu skrivs dess historia. Den som för pennan är dess nutida boende; kunnigt, grundligt, vidsynt. Torpet Nytorps historia lyfts till något mer generellt och blir torpens historia, ett stycke allmän historia. Det blir en upplevelserik resa för läsaren inte bara i just detta lilla torps historia, utan också en resa i fattigt folks liv och leverne. Den är lika spännande som slottets och parkernas historia, eftersom den ger en inblick i hur enkelt folk försökte skaffa sig inte bara ett drägligt liv utan även, så långt det var möjligt, en värdig tillvaro.

Clas Flogård är landskapsarkitekt LAR/MSA och professor emeritus vid Sveriges lantbruksuniversitetet (SLU) i Uppsala. Efter de mer än 30 generationer torpare som bebott Nytorp är han andra generationen sommarboende, men en tredje generation tar snart över.

Hembygdsföreningens medlemmar får köpa boken till ett rabatterat pris 180:- plus frakt. Om du bor på Lovö lägger vi boken i din brevlåda utan fraktkostnad, dvs så snart vi får veta av kassören att du har betalat.

PG 8812-0, swishnummer 123 576 35 94

Boken är en unik prestation genom sin grundläggande analys av torpinstitutionen i kombination med de personliga upplevelserna. Boken har ingen motsvarighet i forskningen på området.

Lördagen den 29 juli, preliminärt kl 11 – Ett spännande äventyr

Medlemmarna i Lovö hembygdsförening inbjuds till Lovö prästgård och träffa Uppodlarna, en förening för ekologiska bönder med flera som jobbar framtidsinriktat.

Mat kommer att serveras till självkostnadspris. Du får delta i intressanta aktiviteter och diskussioner. Programmet är preliminärt. För mer info framöver se på prästgårdens hemsida lovoprastgard.se eller kontakta Elin (elin.rydstrom@ekolantbruk.se)

Lördagen den 26 augusti – En dubbelträff

Vi ses kl 13 mitt på Lovö prästgård. Först ska vi göra husesyn:

Lovö Prästgårds gamla arrendatorsbostad från tidigt 1700-talet var under åren 1977 till 2013 bostad för kyrkans kantor och kallades då för Kantorsbostaden. Husets nuvarande ägare, Håkan Svensson och Candi Martin ska berätta om renoveringen och lite om husets historia. Ta med kaffe. Hembygdsföreningen bjuder på nybakade bullar.

OBS Högst 20 deltagare. Läs mer på http://renovering.landbo.se/husets_historia

Anmälan till Eva Ottoson: eva.ottoson@home.se eller 759 03 26.

Efter husesynen besöker vi Elins och Karels gårdsbutik. Där kan du köpa olika sorter av kål, bönor, zucchini, betor, morötter, kryddgrönt, gurka, tomat, potatis, lök, hembakad ostkaka, inlagd gurka, lammskinn. Kanske vetemjöl, manna, grahamsmjöl (om det är tröskat). Ostkakan är obeskrivligt god!

Onsdagen den 30 augusti

Upplev Kina Slottsträdgård tillsammans med slottsträdgårdsmästare Paulina Landin. Vi samlas onsdagen den 30 augusti kl 14 vid Kina slotts trappa. Paulina visar och berättar om blommorna och träden och skötseln av denna säregna trädgård. Vi går också ut till Florastatyn med sin nya utsikt mot slottet. Vi avslutar med att gå kärleksstigen och skiljs åt ca kl 16.00.

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENING TACKAR

Professor Ulf Bernitz för värdefulla synpunkter på gåvobrevet när vi skänkte Logen vid Lovö prästgård till ägarna, Karel Leesment och Elin Rydström.

Rosersbergarnas Jan Smeds, som väldigt generöst kom med en skylift och reparerade taket på Magasinets vällingklocka.

Hans Jonsson, som skänkte oss en riktigt passande vedspis till Bagarstugan.

Varför inte återanvända kvalitetsprodukter till ett nytt liv i annan miljö?

Något för oss alla att tänka på.

ÅRSMÖTET 2017

Eva bakade 50 rågbullar som på Klockargården blev dubbla ostmackor med en bit paprika emellan. Kylli kom med sin berömda chokladkladdkaka till kaffet. Allt gick åt! Det betyder att många deltog i årsmötet. Det beror på att årsmötet kombinerades med Lovö kyrkokörs ordinarie onsdagsövning under Leif Asp. Kören drog folk. Vi är många som njutit av körens seg-rar med Förklädd Gud i Lovö kyrka den 11 oktober och Stabat Mater i Drottningholms slottskapell den 11 april. Dan Bekking och Leif Asp har liksom jag visionen att Klockargården ska utvecklas till ett nav i Lovös föreningsliv.

Årsmötet leddes av Lars Gundberg, som är med i styrelsen för Stockholms läns hembygdsförbund med ansvarsområdet

Ekerö kommuns sju hembygdsföreningar. Eva valdes till mötessekreterare och Karin Ek och Claes Lindahl justerare och rösträknare. De traditionella och viktiga punkterna på dagordningen gick snabbt. Vår nya kassör fick godkänt av våra två revisorer, Ebba Hammarström och Ingrid Oldfeldt. De var nog glada att jag lämnat från mig kassörsysslan. Staffan Lindholms datorprogram kluddar inte lika mycket som min handskrift i gammaldags kolumndagbok. Styrelsen fick ansvarsfrihet för arbetet under 2016.

Valen blev odramatiska. Styrelsen fungerar bra och vi har trevligt när vi träffas. Det var bara suppleanten Jörgen Ek som lämnade styrelsen och ersattes av Håkan Svensson, som bor i fd Kantorsbostaden

vid Prästgården. Jag är kvar som ordförande och Kylli Johannisson, Eva Ottoson och Thomas Erlandsson fick två nya år som ordinarie styrelseledamöter.

Någon valberedning kunde inte väljas. Henric Thörnberg kvarstår som senior advisor, men ser gärna att medlemmarna eller styrelsen hittar några medarbetare, något styrelsen misslyckades med 2016. Förslaget till handlingsplan för 2017 föredrogs punkt för punkt och togs emot positivt. Detta är årets viktigaste dokument så vi visar den i sin helhet.

Den enda fråga som diskuterades var återlämnandet av Logen vid Prästgården till gårdens ägare. Logen är från 1766 och överläts 1986 av Ekerö pastorat till Lovö hembygdsförening. Vi försökte få medel av pastoratet för eftersatt underhåll, men det gick inte. Hembygdsföreningen har inte heller haft pengar för underhållet, vilket innebär att Logen har vanskötts ytterligare över 30 år. Styrelsens Bengt Krantz med många års erfarenhet av byggnadsunderhåll inspekterade Logen vid årsskiftet och föredrog sin rapport på årsmötet. Han bedömer att det skulle krävas reparationer och underhåll för hundratusentals kronor för att Logen ska kunna användas. Trots detta kom ett förslag från vår Museigrupp om äganderättsförbehåll i det kommande gåvobrevet. Museigruppen vill kunna använda Logen för att visa en del av våra samlingar på Hogsta. Årsmötet beslutade att återlämna Logen till dess nuvarande ägare. Styrelsen kommer inom kort att skriva en överlåtelsehandling.

Avtackningar och belöningar flyttades till efter kyrkokörens framträdande. Leif Asp berättade litet om hur kören kom till, om dess arbete och kommande engagemang. Han använde olika metoder för att skaffa körmedlemmar. På Adelsö lades ett brev i varje brevlåda. Det gav ett napp och hon är nu en av sopranerna. Leif annonserade och använde personliga kontakter. Nu har kören kring 25 medlemmar. Uppsjungningen var rolig och man övade vårsånger. Jag tror alla imponerades av välsjungandet och övningarnas organisation. Det var en varm och förtroendefull stämning. Kanske det är det som gör kören så bra.

För idén med samverkan och för den dubbla upplevelsen framförde John Crafoord (som ålderman) allas tack : »Nog är väl detta KULTUR!!!« sammanfattade han. Körmedlemmarna fick en bärkasse med varglappsmotiv och tre vinflaskor delades ut. Flera mötesdeltagare uttryckte sig positivt om både styrelsens arbete och årsmötet. Efter viss städning och konstituerande styrelsemöte kände vi oss nöjda med kvällen.

Bertil Ottoson

HANDLINGSPLAN FÖR 2017

Världsarvet Drottningholm

Vi bevakar arbetet med Ekerövägen och de tillfälliga hamnarna för att frakta bort krossmassorna från Förbifart Stockholms tunnel.

Lovö naturreservat

Vi samarbetar med arrendatorer, Fastighetsverket och Länsstyrelsen för att genomföra naturreservatets skötselplan. Vi bevakar särskilt kulturlandskapets intressen i enlighet med våra stadgar.

Våra tre byggnader på Hogsta, hembygdsmuséet

Våra tre byggnader på Hogsta utgör tillsammans hembygdsmuséet. Vi äger Bagarstugan och arrenderar Magasinet och Smedjan av Fastighetsverket.

Bagarstugan

Renoveringen av Bagarstugans fortsätter med viss inredning och nytt brädgolv i ugnsrummet samt en vedspis i kammaren. Vi fortsätter lärandet om ugnens användning och bakningen.

Magasinet

Bottenvåningen är fylld med utrustning för brandbekämpning från Drottningholms slott. Prioriterad är utställningen om Lovös historia på övervåningen med början vid stenåldern och fram till vår tid. Mellanvåningen används för tematiska utställningar. Den första är/var utställningen om trädgårdsnäringen, som tills vidare får vara kvar. Här finns utrymme för att visa film, lyssna till föredrag och diskutera aktuella ämnen. Vi ska göra minnesplatser över Berit Wallenberg och Härje Bäärnman. Vår fina Museigrupp har intressanta planer

styrelsen ska ta ställning till.

Smedjan och Snickarboden

Den nya ässjan med fungerande fläktutrustning används vid både annonserade tillfällen och för löpande tillverkning av smidesprodukter som behövs till våra tre byggnader. Snickarboden görs i ordning och fungerar främst som utställning. Kanske kan den i framtiden i begränsad omfattning användas praktiskt.

Fornstigen

Fornstigen är en viktig del av Lovö Naturreservat. Vi ska samarbeta med Fastighetsverkets reservatsförvaltare för att utveckla användningen av Fornstigen. Kanske kan vi intressera skolor att använda Fornstigen för kombinerade idrotts- och historiektioner. Vi gör ett informationsblad – i första hand till lärare och elever i kommunens skolor.

Programverksamheten

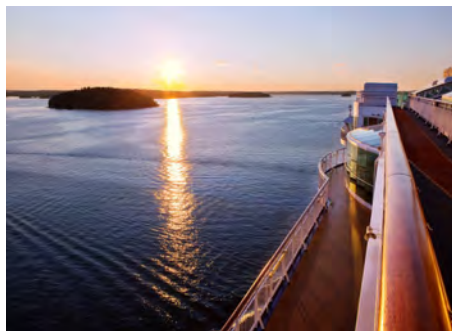
Programpunkterna är ett bra sätt att träffa andra medlemmar. År 2017 har börjat bra och höstens program kommer att ha samma uppbyggnad som vårprogrammet. Vi ökar samarbetet med andra föreningar i främst Ekerö kommun.

Aktivister sökes

Det mesta av vårt arbete görs ideellt. Under 2016 har vi fått en del medlemmar att engagera sig i olika aktiviteter. Men vi behöver fler som vill delta i vårt viktiga och roliga arbete.

Styrelsen

SKÄRGÅRDSKRYSSNING MED HEMBYGDSFÖRENINGEN!

Följ med på en 22 timmars kryssning i skärgården med fartyget Birka Cruises den 10–11 september. Båten avgår från stadsgårdskajen söndag kväll kl. 18.00 och är tillbaka dagen därpå ca. kl. 16.00.

Vi går Furusundsleden upp men kommer även att gå förbi ytterskärgårdarna Rödlöga, Svartlöga, Kallskär, Möja med flera skärgårdar på tillbakavägen. Dessa skärgårdar får vi sällan se då de ligger långt ut. Kapten Göran Sjödin kommer att guida oss med unika berättelser från hembygden i skärgården.

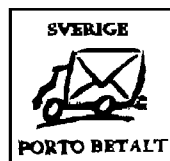
En nyhet i år är att vi från hembygdssrörelsen går ombord lite tidigare, en dryg halvtimme, för ett eget program med en välkomstaktivitet. Förutom detta erbjuder kryssningen allt det som alltid följer med en kryssning med Birka, i form av god mat, underhållning och taxfree försäljning.

Vid utresan föreslår vi den tidiga middagssittningen kl. 18.00, för då bör vi kunna sitta tillsammans vid middagsbordet, och därefter hinna lyssna då Göran Sjödin berättar anekdoter från Österåker upp i Furusundsleden. På måndag efter frukost fortsätter guidningen genom Rödlöga, Svartlöga, Kallskär och norra yttre skärgården. Vidare förbi Möja, Runmarö, Djurö/Vindö, Värmdö, Resarö, Rindö och Tynningö.

Medlemmar i hembygdssrörelsen får rabatt och det finns ett stort urval gällande hyttkategorier och måltider. Gå in och boka på www.birka.se eller ring bokningen på 08-702 72 00. Ange rabattkoden »EVHEMBYGD«. I priset 550 kr/person ingår välkomstaktivitet, 1 glas bubbel eller alkoholfritt alternativ, 3-rätters kryssningsmeny exkl. dryck samt del i hytt Cabin Standard. Vill du äta frukost och lunch den 11:e kostar det ytterligare 99:-, respektive 190:-.

Medlemmar i Lovö hembygdssförening som bokar skärgårdsresan får en extra rabatt på 250:- från hembygdssföreningen. Spara kvittot, skriv resenärernas namn och ditt kontonummer.

B

Avs: Breidablick 2, 178 93 DROTTNINGHOLM

Foto: Håkan Svensson

PRÄSTGÅRDSLOGEN FRÅN 1766

Den 24 maj undertecknade gåvogivaren, Lovö hembygdsförening, genom Bertil Ottoson, och gåvomottagarna, prästgårdens ägare, Karel Leesment och Elin Rydström gåvobrevet rörande Logen från 1766. Nu är

alltså beslutet från hembygdsföreningens årsmöte att ge prästgårdslogen till gårdens ägare genomfört. Vår juridiske konsult, professor Ulf Bernitz, gav flera goda råd. Glädjen var ömsesidig.

ELEONORA POSTEN

ISSN 1651-6508

Utges av Lovö Hembygdsförening

Redaktör: Bertil Ottoson

Layout: Justine Lagache

Manusstopp till nr 3 2017, 24 augusti

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENING

Breidablick 2

178 93 Drottningholm

www.lovohembygd.com

Medlemsavgift 200 kr/Familj 250 kr

Plusgiro 8812-0 Swish 123 576 35 94